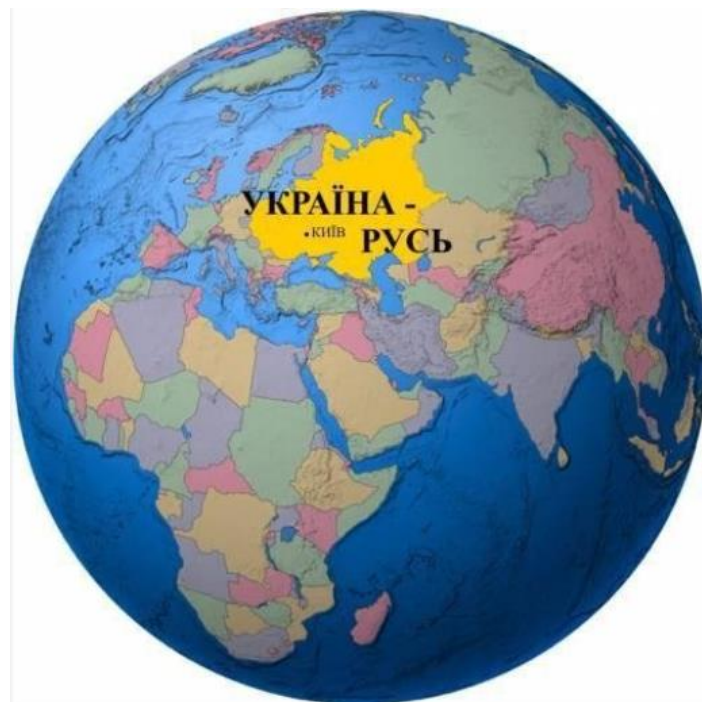

УКРАЇНА-РУСЬ (ІХ-ПЕРША ПОЛОВИНА ХІV СТ.)

План

1. Виникнення і розвиток державності на Русі
2. Суспільство. Стани і прошарки
3. Земельна власність. Праця, данини і повинності селян
4. Міста. Ремесла.
5. Торгівля і купецтво
6. Грошове господарство

Нестор Літописець XII ст.
Скульптор М. Антокольський
1890 р.

**Племена, які
проживали на
території України:
Поляни,
Древляни,
Волиняни,
Білі Хорвати,
Тиверці,
Уличі,
Сіверяни.**

В літопису Нестор
називає
східнослов'янські
племінні союзи.

Пам'ятник Кію, Щеку, Хориву та Либиді

Кий – засновник Києва.

Першим полянським князем літопис називає Кия, який з братами Щеком і Хоривом та сестрою Либидь заснував Київ у середині V ст.

Сусіди:

VII ст. - в Приазов'ї виникла Велика Булгарія. Згодом болгари частково перемістилися на захід, де створили Дунайську Булгарію, та на північний схід, де виникла Волзька Булгарія.

VII ст. - у Прикаспії та Приазов'ї після розпаду Тюркського каганату утворилася нова держава - Хозарський каганат.

VI ст. - Візантія збудувала фортеці Алустон (сучасна Алушта) і Горзувіт (сучасний Гурзуф).

На півночі мешкали вікінги.

860 р. - Перший похід на Візантію.

На світанку 18 червня 860 р. руський флот із 20 лодій увірвався до бухти Золотий Ріг.

Похід на Царгород. (Мініатюра)

18.06.860

ОЛЕГ (882-912)

У 882 році Олег, підступно вбив Аскольда і Діра – останніх полянських князів в Києві, об'єднав Новгород та Київ. Ця подія вважається початком держави Русь Україна.

Вбивство Аскольда і Діра Олегом. В руках Олег тримає малого Ігоря.
Мініатюра з Радзивілівського літопису

Т.Г.Шевченко. Аскольдова Могила.
1846; папір, сепія, акварель

У 907 та 911 роках Олег здійснив походи на Візантію.

Мініатюра про похід князя Олега.

ІГОР (912-945)

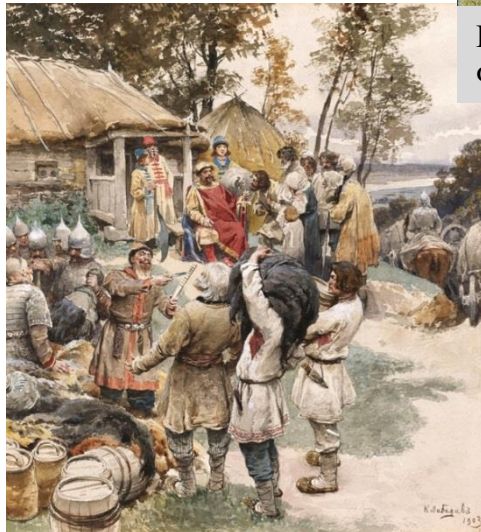
Після смерті Олега київським князем став Ігор – син Рюрика.

Князь Ігор здійснив два походи на Візантію та в Закавказзя.

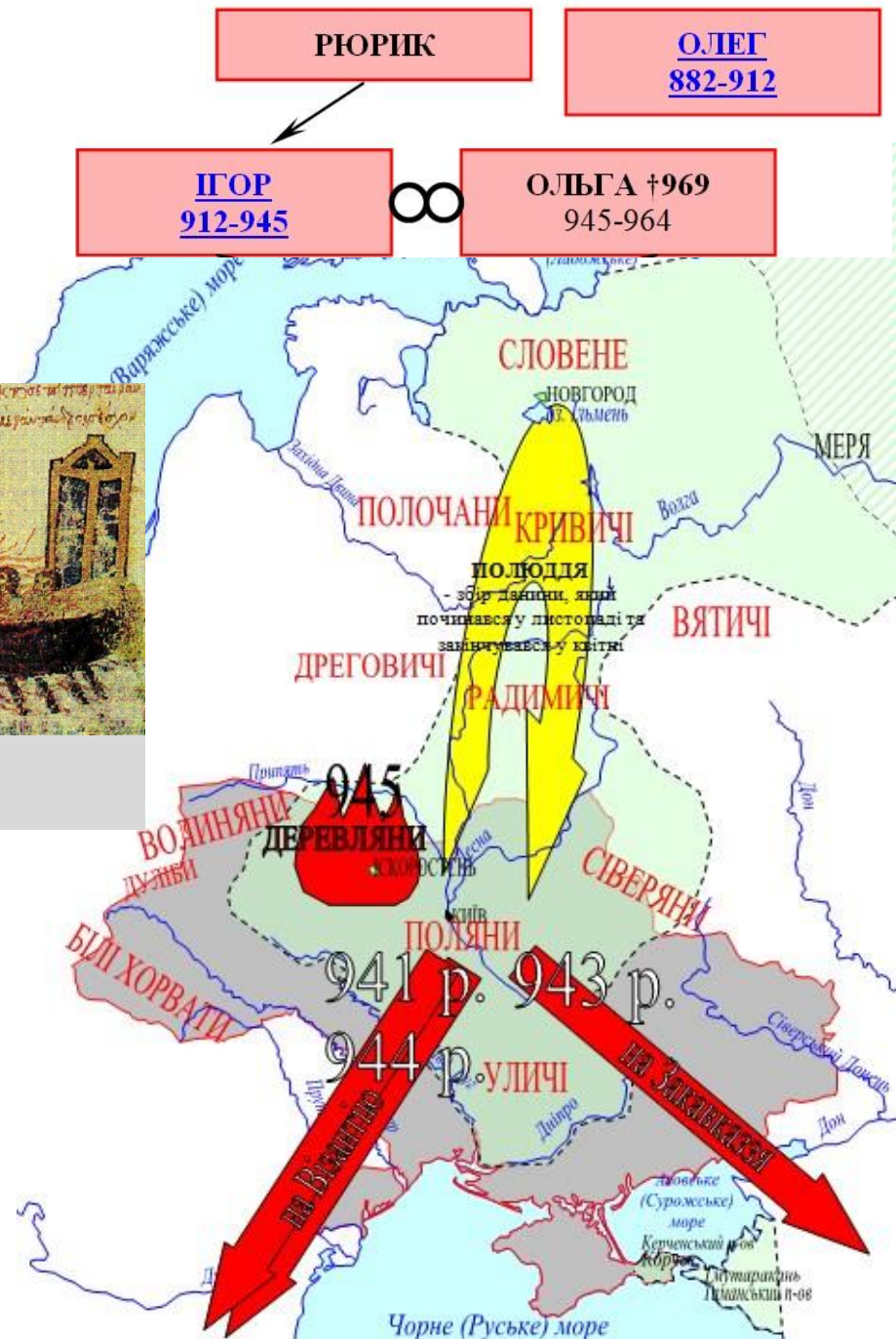
У 945 році під час збору данини він був вбитий древлянами.

Використання «Грецького вогню». Флот Ігоря був розгромлений.

«Князь Ігор збирає данину з древлян в 945 році»
Картина К. В. Лебедева

КНЯГИНЯ ОЛЬГА 945-964

Ольга (?-969)
(сучасний малюнок)

Після смерті Ігоря Ольга:

1. жорстоко придушила повстання деревлян,
2. повернула Древланську землю під владу Києва, обклала її даниною.
3. провела реформи та встановила
  - **уроки** - норми повинностей,
  - **погости** - місця збору.

Ольга у візантійського імператора. Мініатюра Радзивилівського літопису.

946 - велика княгиня відвідала Константинополь, її прийняв візантійський імператор Костянтин VII Багрянородний.

Ольга (945 – 964 рр.)

ПЕРША ПОМСТА

ДРУГА ПОМСТА

ЧЕТВЕРТА ПОМСТА

У 946 р. відвідала Константинополь, де уклала угоду з імператором Костянтином VII Багрянородним і прийняла християнство.

Княгиня із династії Рюриковичів. Дружина київського князя Ігоря., Мати Святослава Ігоровича. Ліквідувала древлянське племінне княжіння, упорядкувала збирання данини., У 964 році передала владу синові.

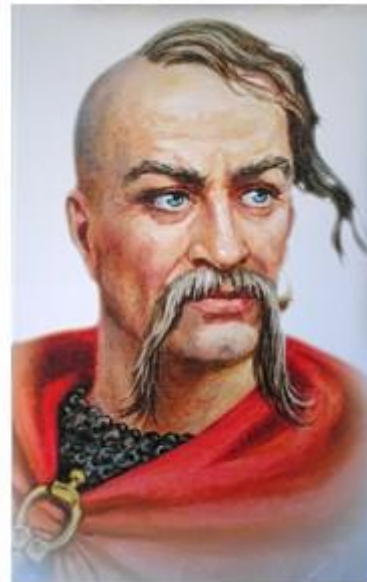
СВЯТОСЛАВ (964-972)

964 р. - князь Святослав підкорив В'ятичів, розгромив Вулзьську Булгарію Хозарський каганат, племена Ясів, Касогів.

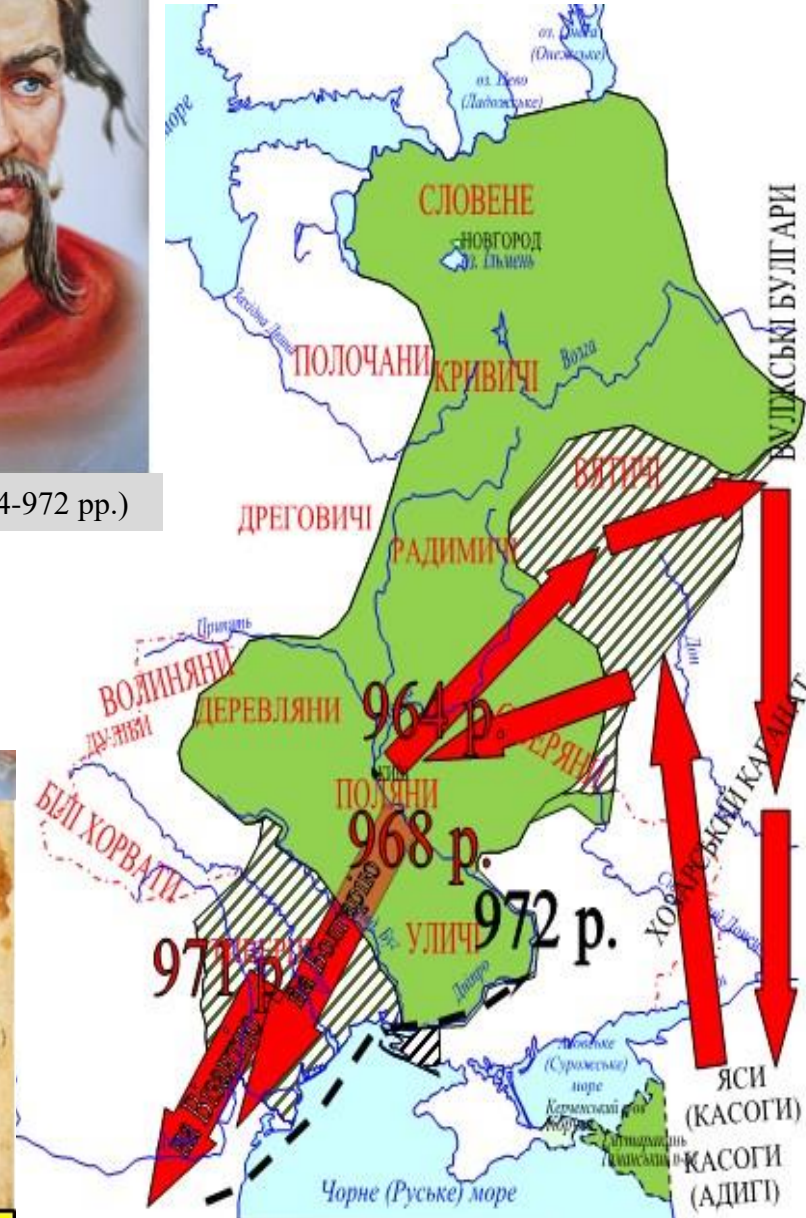
У 967 році він допоміг Візантії у її війні проти Болгарії. Після перемоги він заснував столицю Переяславець на Дунаї.

У 971 році Святослав вступив у війну з Візантією.

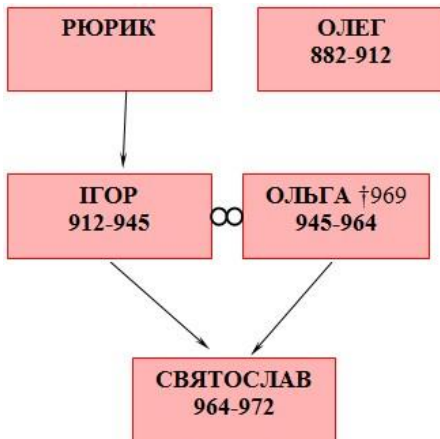
Після невдалого походу на Візантію, у 972 році Святослав загинув під ударами печенігів.

Святослав (964-972 рр.)

Битва з печенігами.

ВОЛОДИМИР (980-1015)

З 980 року Володимир правив в Києві.
Володимир повернув західні руські землі хорватів і дулібів,
міста Белз, Холм, Перемишль.
Тут він заклав місто Володимир.

**Володимир
Святославич**

**Собор Святої Софії
(Стамбул)**

Для захисту земель Володимир наказав побудувати систему укріплень – фортець навколо Києва.

988 – ПОЧАТОК ХРЕЩЕННЯ РУСИ

Спочатку Володимир спробував встановити загальнодержавною релігією – язичництво.

В Києві він наказав поставити зображення Перуна, Хороса, Дажбога, Стрибога, Симаргла, Мокоші.

Збручський ідол

987 - у Візантійській імперії спалахнуло повстання проти імператора Василія II. Останній звернувся до Володимира по воєнну допомогу. Князь погодився, але за умови, що імператор віддасть за нього свою сестру Ганну. Володимир вирішив прийняти хрещення. Воно відбулося в Корсуні.

Корсунь. Херсонес

Мініатюра «Хрещення Володимира Святославича єпископом Корсунським» з Радзивилівського рукопису, кін. XV ст.

Перуна скинули в Дніпро, а киянам наказали йти до річки, де їх і охрестили

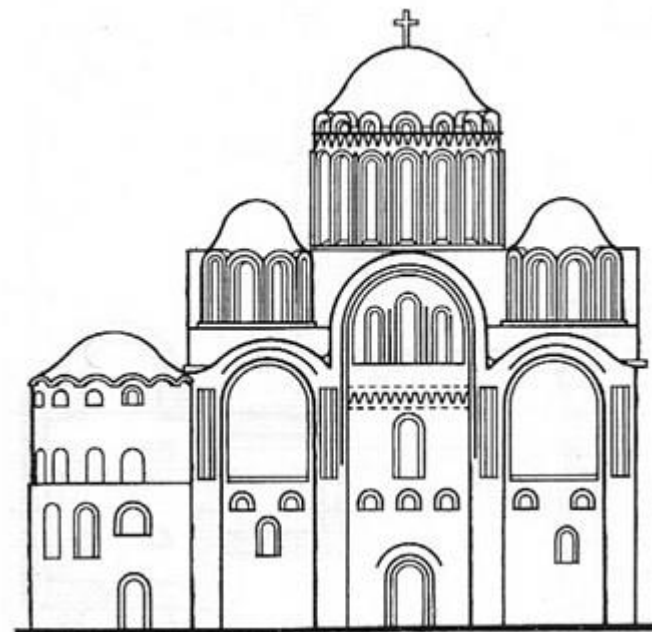

ДЕСЯТИННА ЦЕРКВА

У 989 р. розпочалося і через сім років завершилося будівництво кам'яної церкви на честь **Пресвятої Богородиці**. На її утримання Володимир виділив десятю частину прибутків від своїх володінь.

Срібник Володимира Великого

Десятинна церква

За часи князя Володимира відомо перші знахідки карбованих монет: срібники, златники. Саме на цей час відоме зображення тризуба.

Стаття 20 Конституції України.

Головним елементом великого Державного Герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого (малий Державний Герб України).

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ (1019-1054)

Після перемоги над Святополком Окаянним, в 1019 - київським князем остаточно утвердився Ярослав.

1023- 1036 – дуумвірат (правління двох)

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ
Реконструкція
М.М. Герасимова

МСТИСЛАВ

За часи Ярослава Мудрого було створено кодифікований звіт законів «Руська Правда».

1072 – перша згадка про «Руську Правду»

1023 – після міжусобної війни - Ярослав став правити в Києві, а Мстислав в Чернігові.

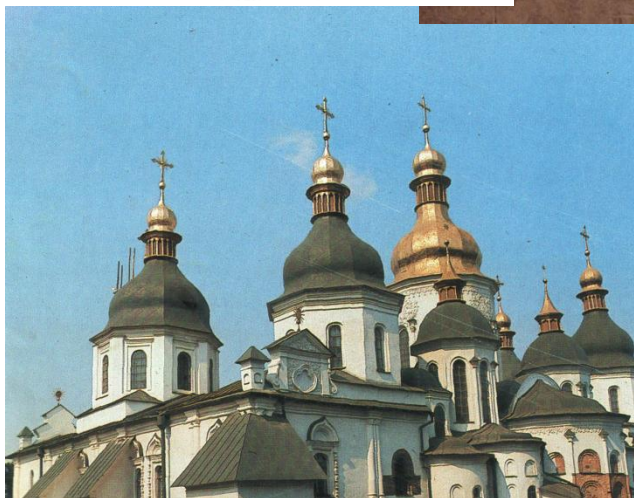

Руська Правда

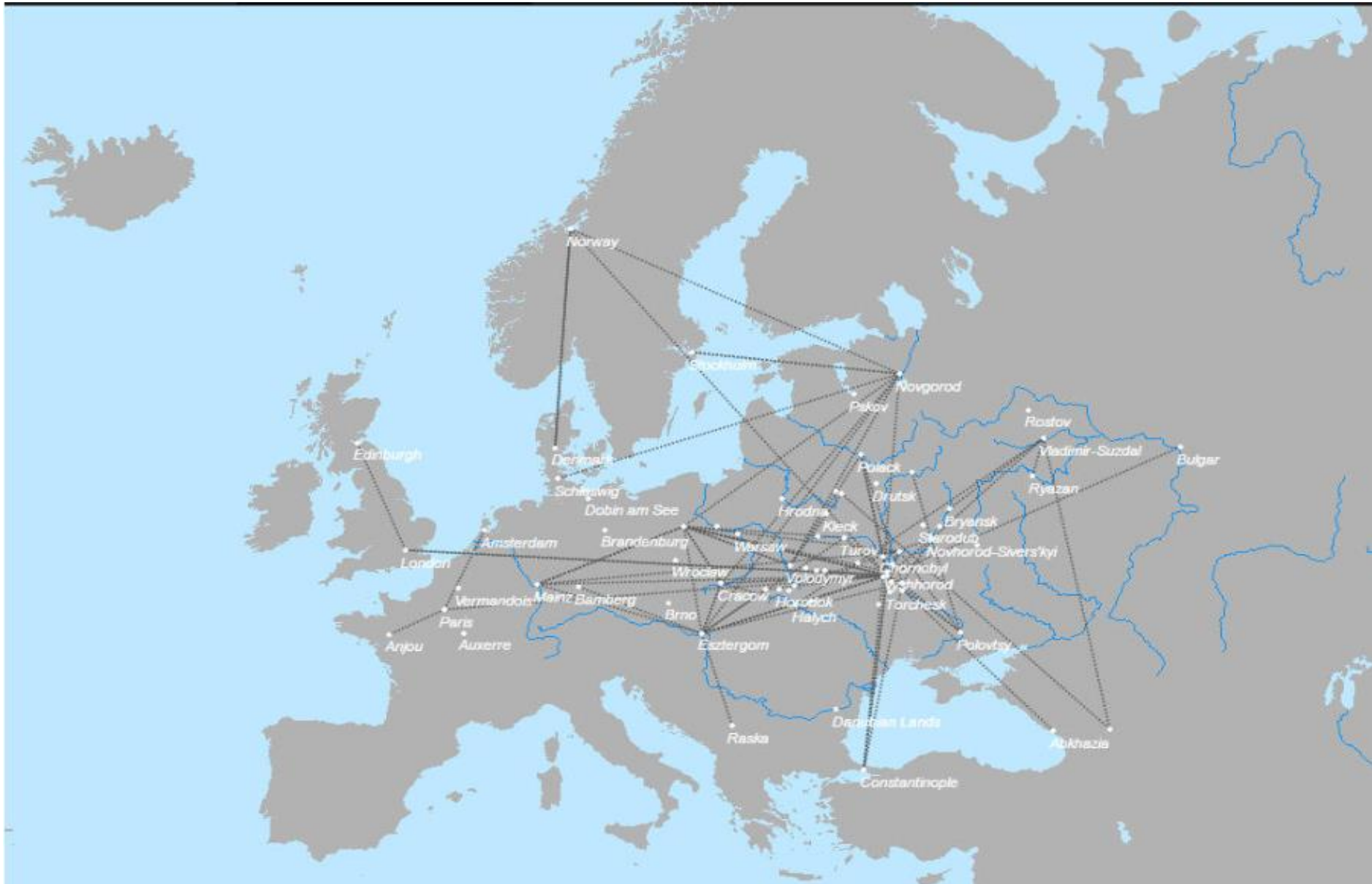
Зображення доньок князя.

«Тесть Європи»

Ярослав Мудрий (1019 – 1054 рр.)

Шлюби київських князів X-XIII ст. із 52 лише 5 з православною Візантією

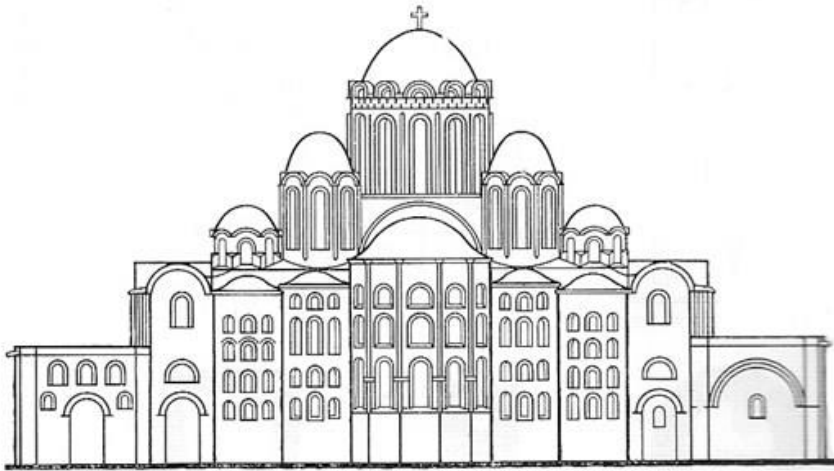
Відбиток у житті монарших родин

Поява нових імен:

- серед французьких правителів – **Філіп** (на честь апостола, який нібито добрався до Скіфії)
- серед угорських – **Андраш** (мадяризована форма імені апостола Андрія)
- датських – **Вальдемар** (на честь Володимира Великого)

1036 - стався останній масовий набіг печенігів.
На місці перемоги над степовиками наступного року було закладено церкву Святої Софії.

При Софійському соборі було створено школа та перша бібліотека.

Софійський собор

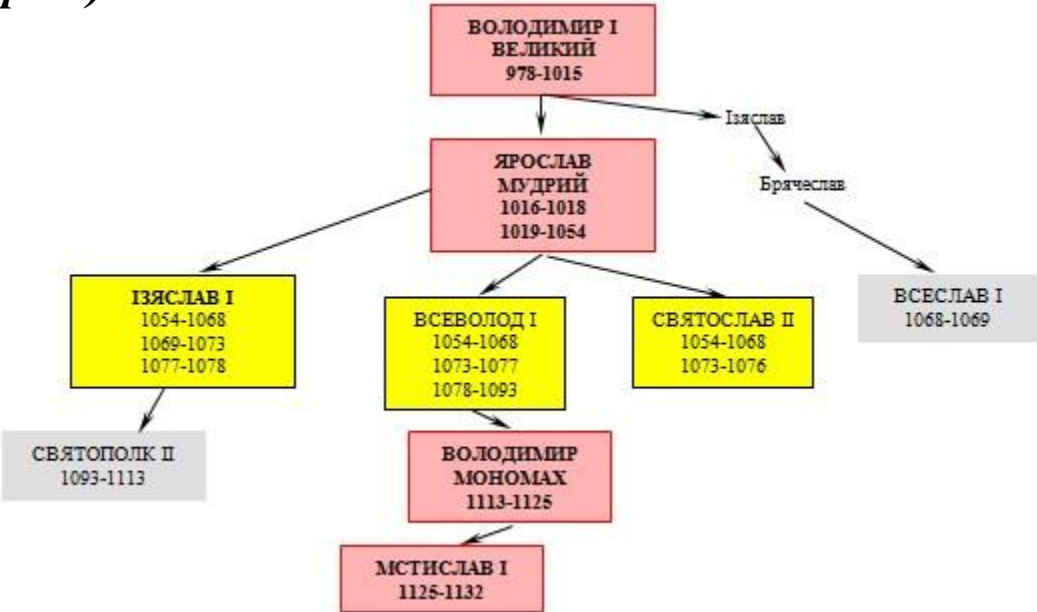

*Митрополит
Іларіон*

1051 - за наказом Ярослава Мудрого зібралися в Києві єпископи і обрали митрополитом Іларіона – русина.

1054. 20.II. – після смерті Ярослава Мудрого правили три сина (*тріумвірат*).

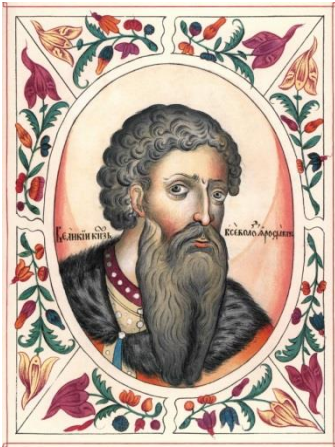
Ізяслав, Святослав і Всеволод - уклали союз (*тріумвірат*).

Ізяслав Ярославич

Святослав Ярославич

Всеволод Ярославич

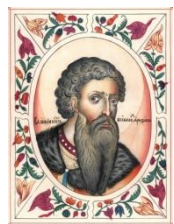
1068 – нова навала половців. На річці Альта княже військо зазнало поразки.

Ізяслав Ярославич

Святослав Ярославич

Всеволод Ярославич

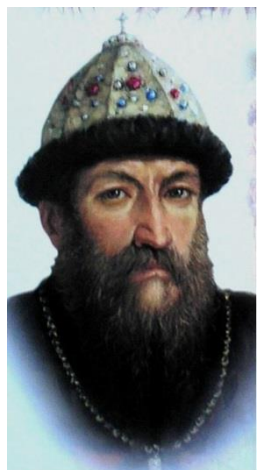

1072 - на нараді у Вишгороді Ізяслав, Святослав і Всеволод внесли зміни й доповнення до кодексу законів «Руська правда» та створили новий збір законів - «Правду Ярославичів».

1097. XI - Святополк і Володимир Мономах скликали у Любечі під Києвом князівський з'їзд.

Святополк Ізяславич
Сучасний малюнок

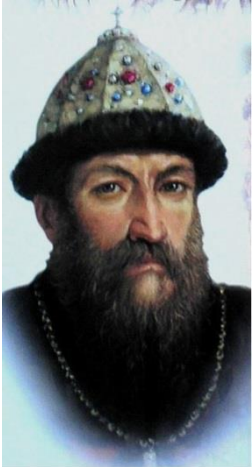
Володимир Мономах
Сучасний малюнок

Любечський замок Володимира Мономаха (реконструкція)

ВОЛОДИМИР МОНОМАХ (1113-1125 рр)

Володимир Мономах
Сучасний малюнок

1113 - київське віче запросило на князівський стіл Володимира Всеволодовича Мономаха (1113-1125 рр).

За своє правління Мономах здійснив 83 великих походи, 19 разів укладав угоди з половцями, полонив 300 половецьких князів.

Мономах написав «Повчання Дітям», «Устав».

Устав Володимира Мономаха

Мономах вніс зміни й доповнення до «Правди Ярославичів», відомі під назвою «Уставу». Зокрема, обмежив сваволю лихварів, встановивши збирання відсотків до трьох разів, після чого лихвар у разі непослуху втрачав увесь капітал. Згідно з документом обмежувалися джерела поповнення рабів та використання їхньої праці.

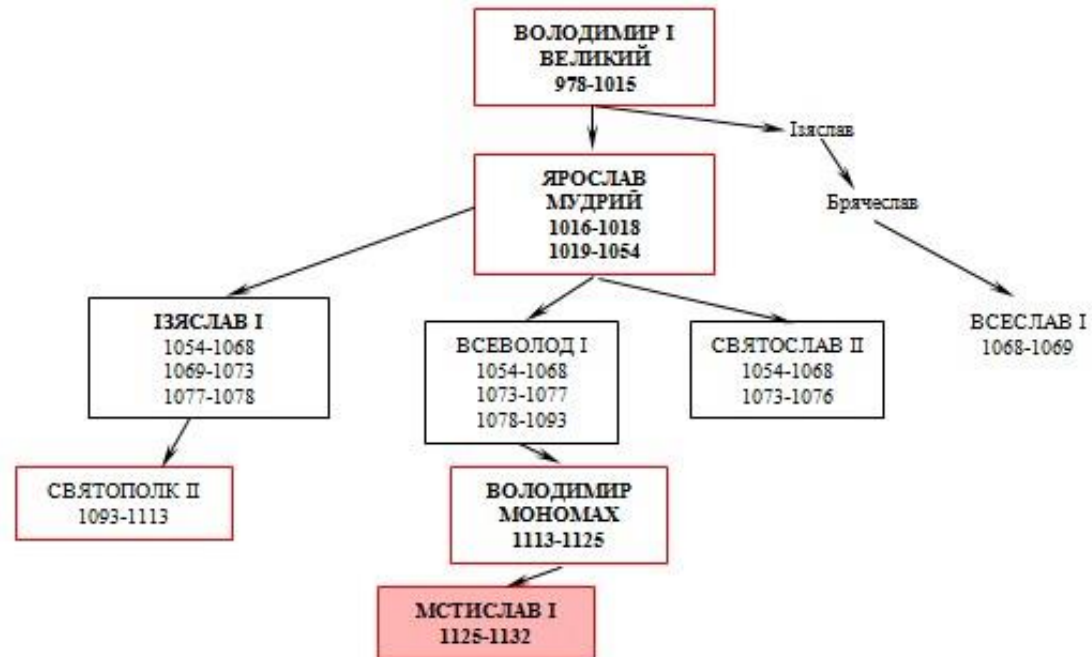
Походи Володимира
Мономаха проти половців.

Мстислав (1125-1132 рр.).

Мстислав Великий

Наступником Володимира Мономаха на київському столі став його старший син Мстислав (1125-1132 рр.).

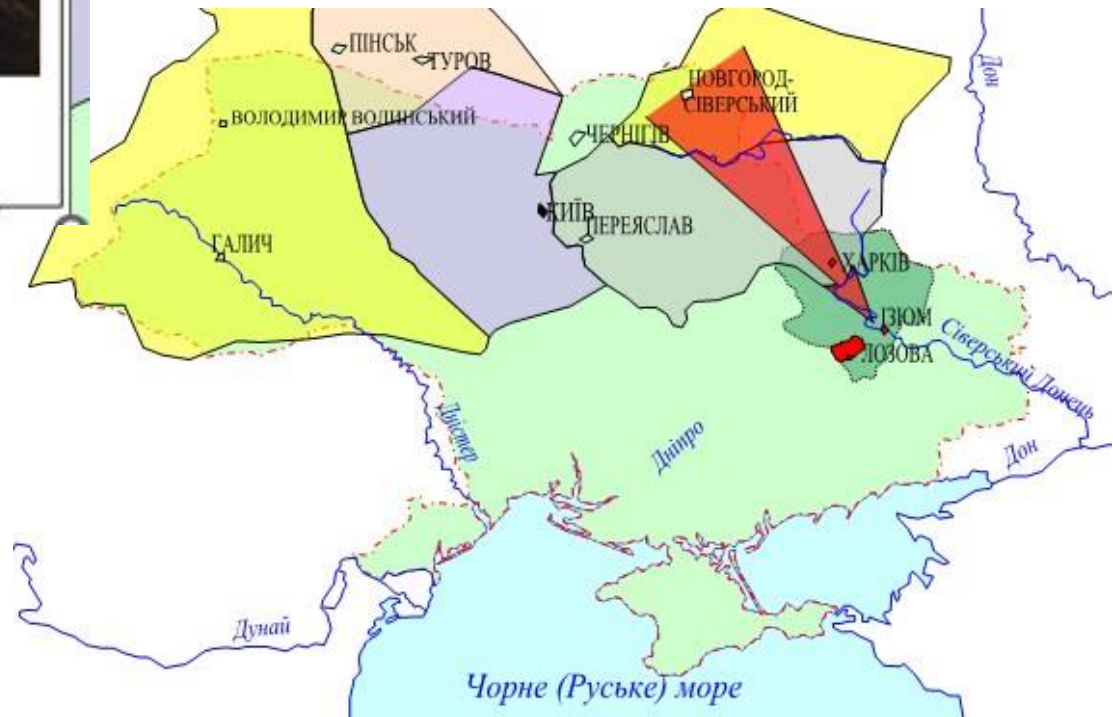

ЧЕРНІГОВО – СІВЕРСЬКЕ КНЯЗІВСТВО

1185 р. - Новгород – Сіверський князь Ігор Святославич здійснив невдалий похід проти половців. Ця подія стала сюжетом епічного твору “Повість про полку Ігоревім”.

Віктор Васнецов.
Після битви Ігоря Святославича з половцями.
1880 рік.

СУСПІЛЬСТВО. СТАНИ І ПРОШАРКИ

В Україні Русі панувала абсолютна монархія.

До привілейованих верств населення відносилися князі, бояри, дружинники.

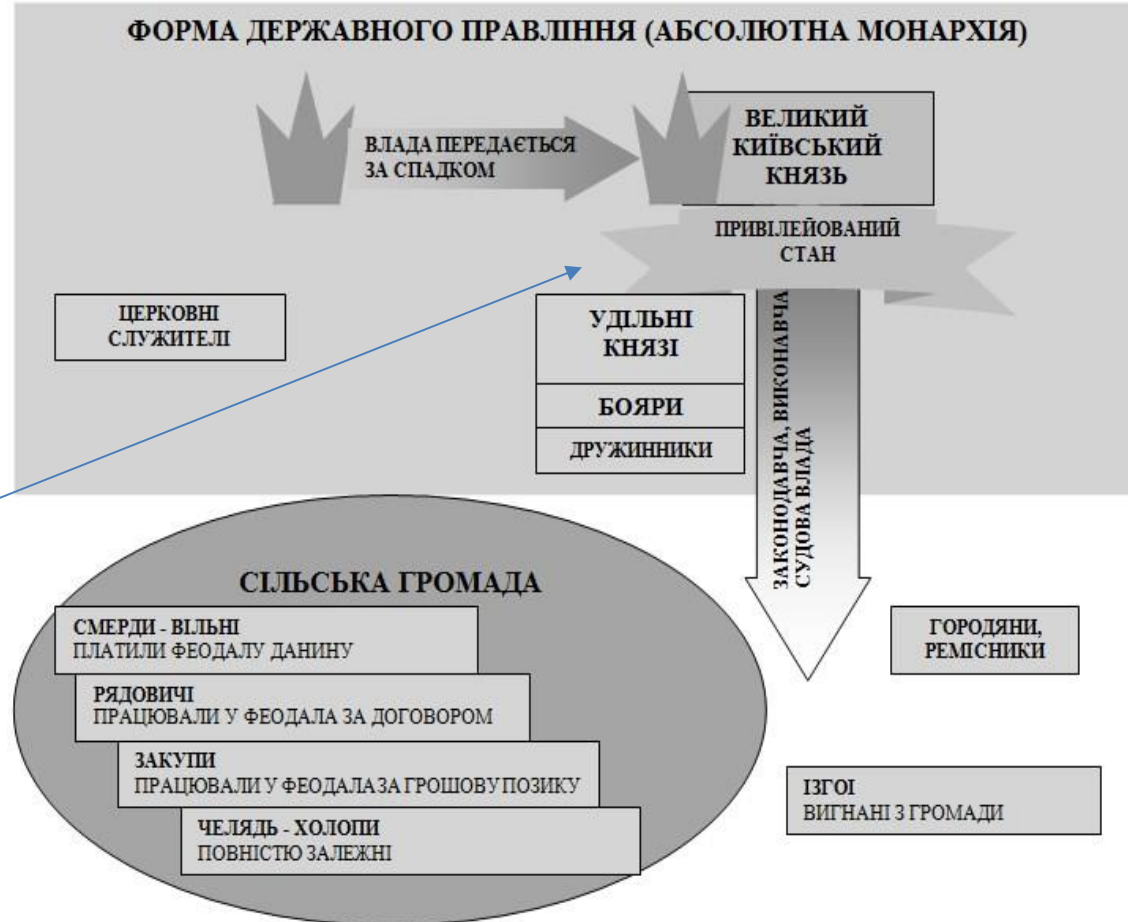
Селянська громада складалася зі смердів, рядовичів, закупів, холопів.

Дохристиянська доба – «старці»
Літописець ставить їх поряд з боярами.

Сучасні вчені вважають, що виконували судово-адміністративні обов'язки.

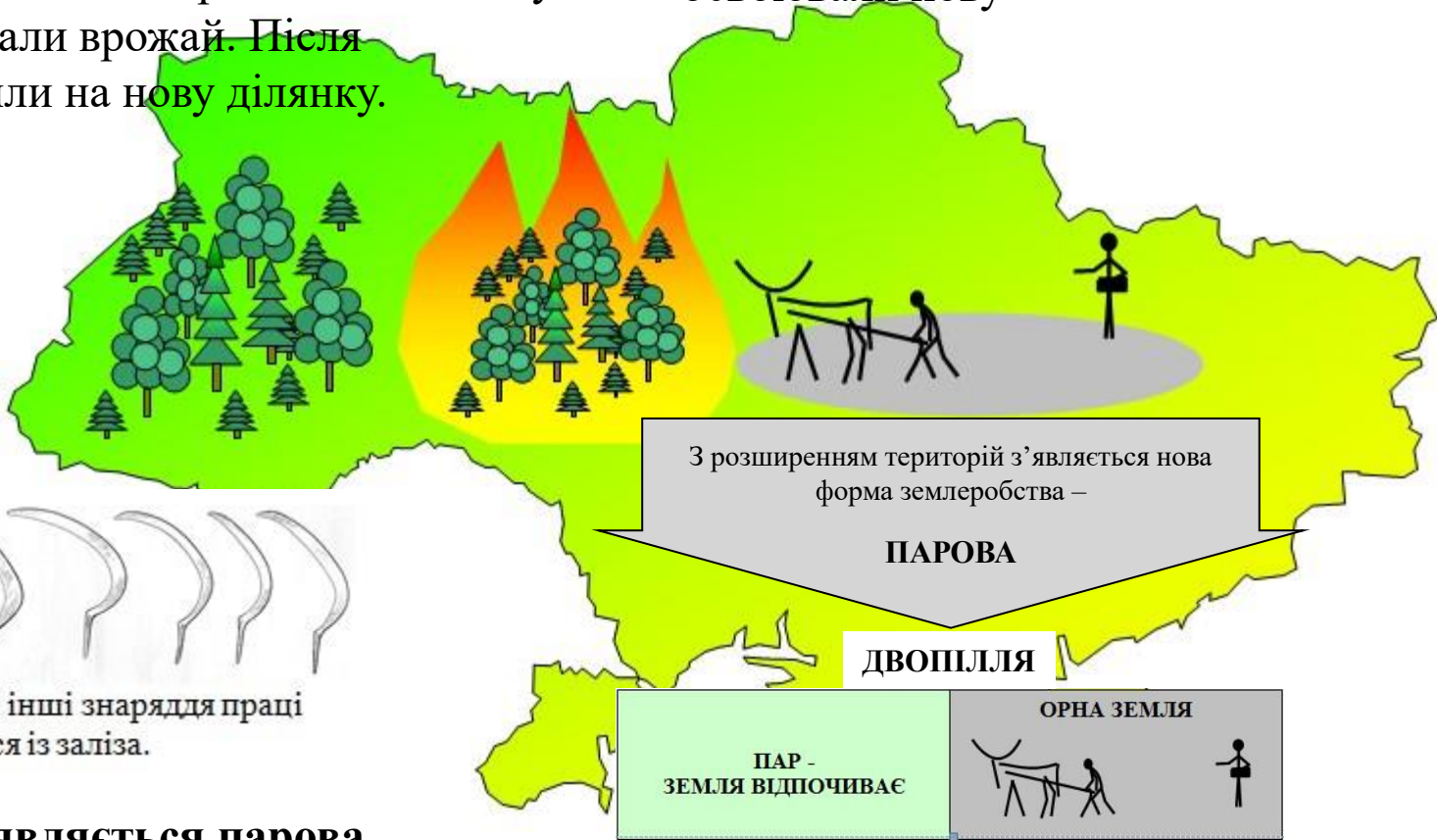
«дружині не можна наказувати, її слід переконувати»

Святослав та Володимир – справжні дружинні князі

У лісовій зоні переважала підсічна система землеробства

Селяни підрубали дерева на ділянці ліса, спалювали дерево та по попелу вирощували врожай. Після переходили на нову ділянку.

Серпи, як й інші знаряддя праці вироблялися із заліза.

Згодом з'являється парова система (двопілля та трипілля)

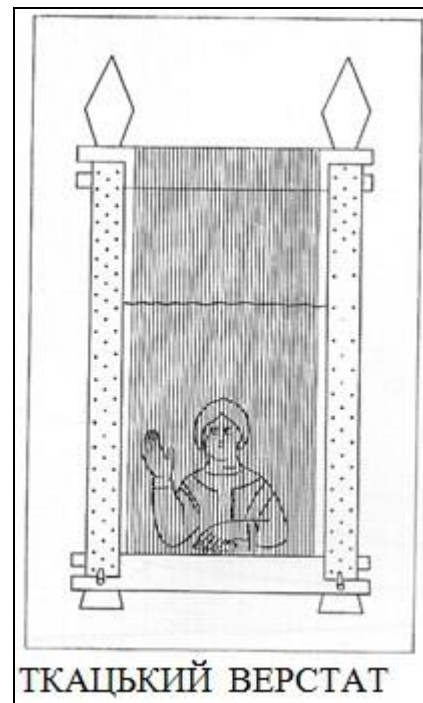
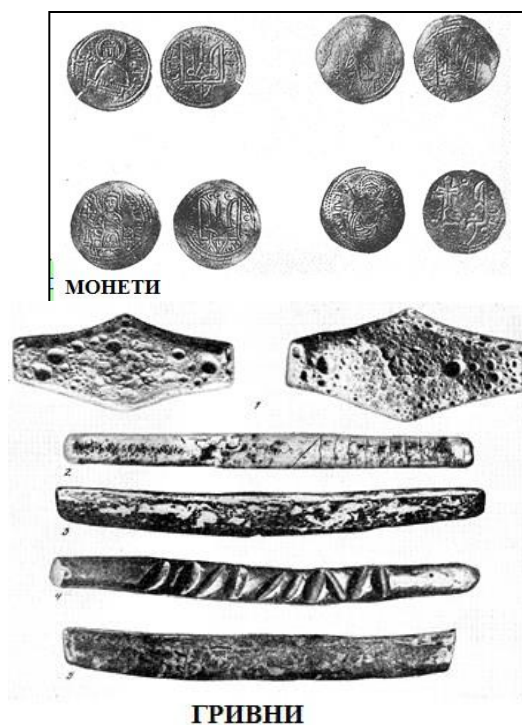
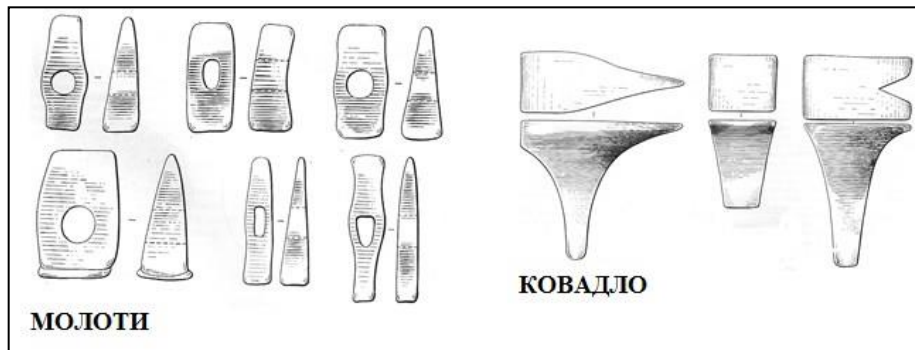
Одна частина землі оброблялася, інша відпочивала. Наступного року ділянки мінялися місцями

РЕМЕСЛА (всього на Русі нараховувалося більш 60 видів)

1. КОВАЛЬСТВО
2. ДЕРЕВООБРОБКА
3. ОБРОБКА КАМЕНЮ
4. ШКІРЯНИЙ ПРОМИСЕЛ
5. ГОНЧАРСТВО
6. ГУТНИЦТВО
7. ТКАЦТВО
8. ЮВЕЛІРНА СПРАВА

ШЛЯХ ІЗ ВАРЯГ У ГРЕКИ

Починався на скандинавському півострові, через Ладогу, Новгород, по Дніпру, Чорне море доходив до Царгорода (Константинополя).

ДАТИ ПОДІЙ

Похід Аскольда на Константинополь

860 р.

Мініатюра про похід Аскольда.

Укладення першого відомого договору Русі з Візантією

860 р.

Мініатюра про похід Аскольда.

Об'єднання північних та південних руських земель Олегом

882 р.

Походи князів на Константинополь

907, 911, 941, 944 рр.

Олег

Ігор

Запровадження християнства як державної релігії

988 р.

Херсонес.

Мініатюра про хрещення Володимира.

Князювання Ярослава Мудрого в Києві

1019-1054 рр.

Храм Софії в Києві

Розгром печенігів князем Ярославом Мудрим

1036 р.

Храм Софії в Києві. Побудований на згадку про розгром печенігів.

Створення Остромирового Євангелія

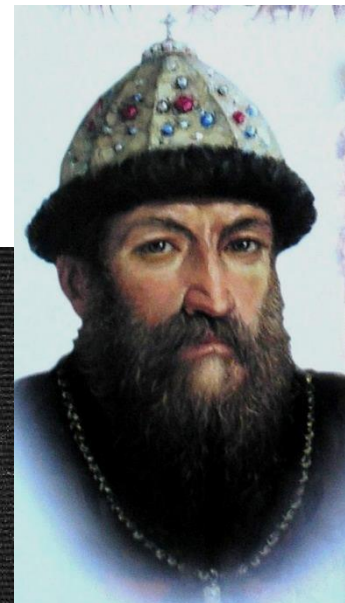
1056-1057 рр.

Любецький з'їзд (снем) князів

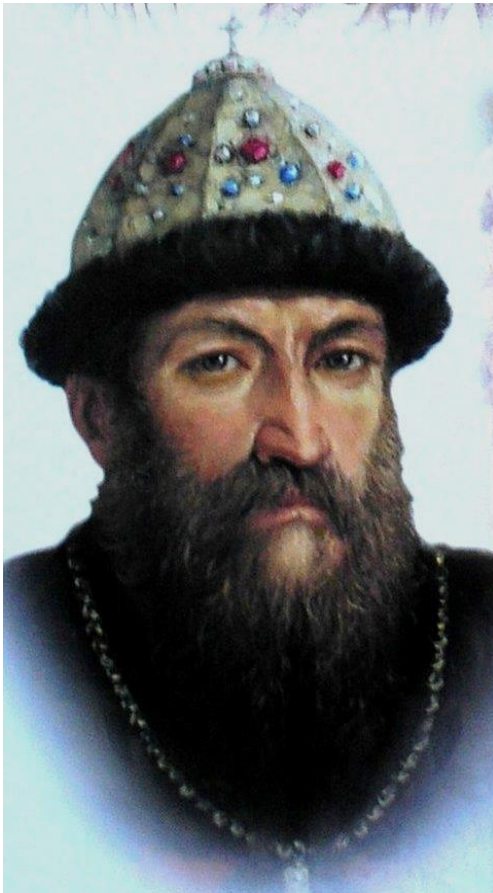
1097 р.

В. Мономах

Початок правління Володимира Мономаха в Києві

1113 р.

*Походи Володимира Великого
проти половців*

Укладення «Повісті минулих літ»

1113 р.

Нестор Літописець

Перша згадка назви «Україна» в писемних джерелах

1187 р.

**Київський
літопис**

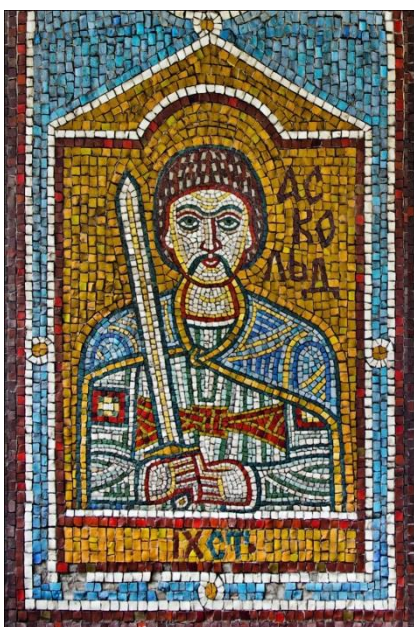
Створення «Слово о полку Ігоревім»

1187 р.

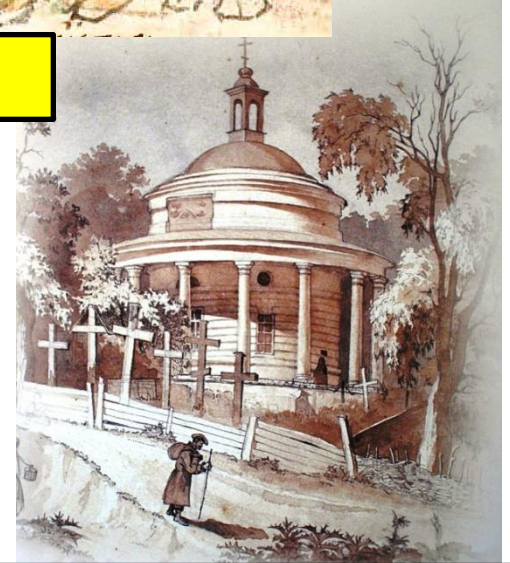

ПЕРСОНАЛІЇ

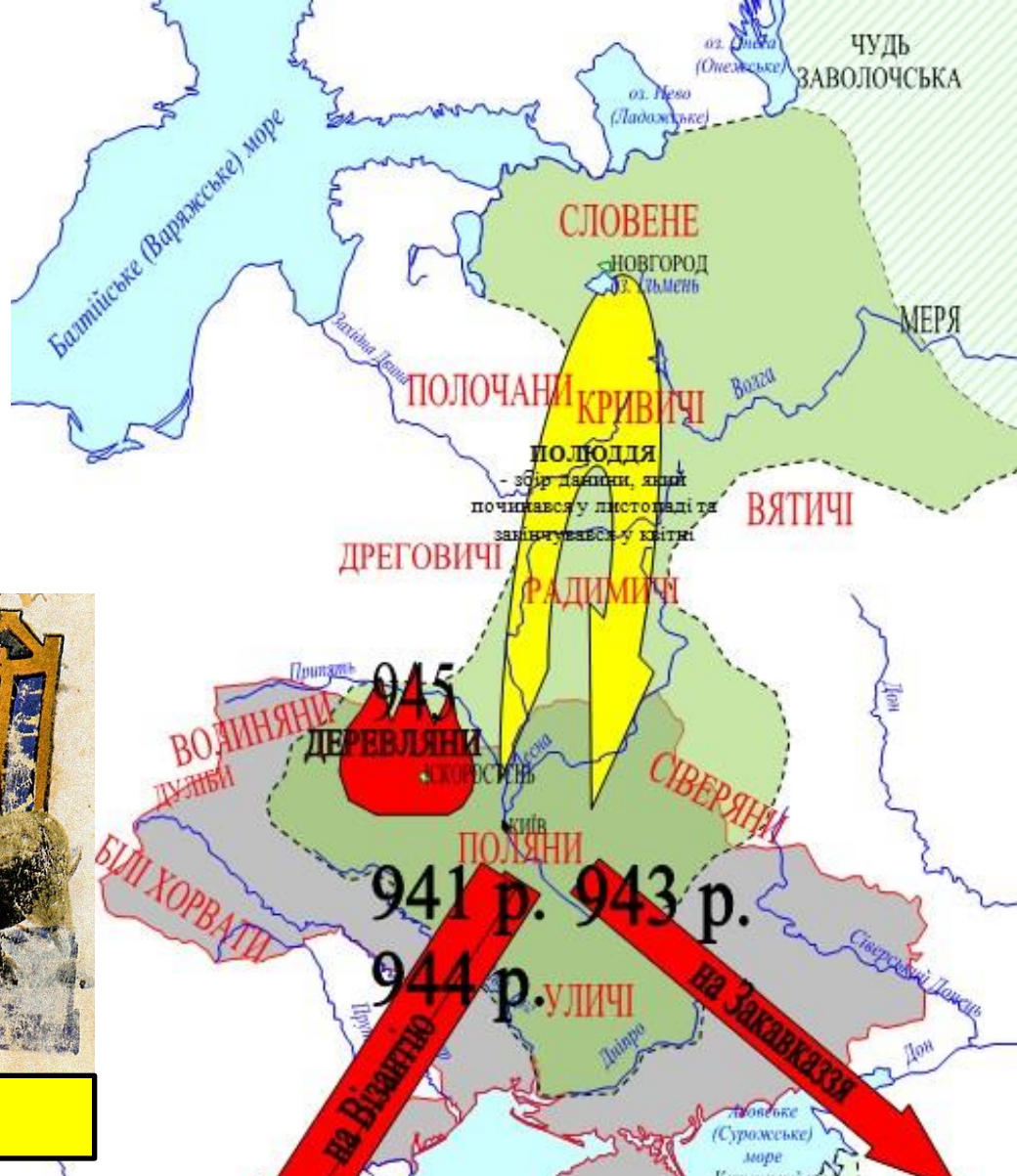
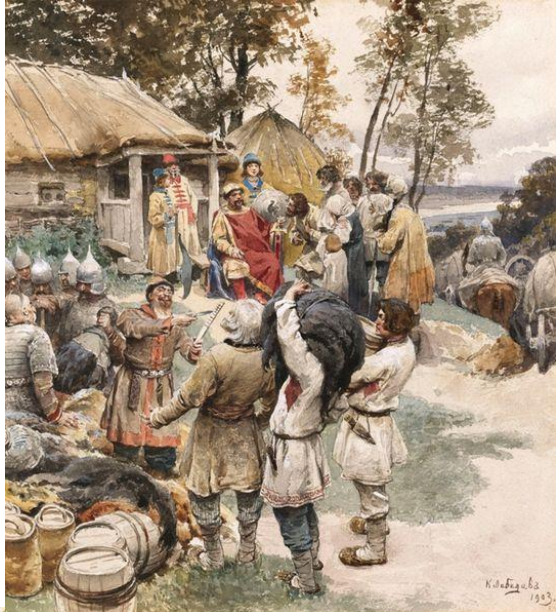
Князь з маленьким Ігорем прибув до Києва.

**Каплиця «Аскольдова могила»
Мал. Т. Шевченко**

АСКОЛЬД

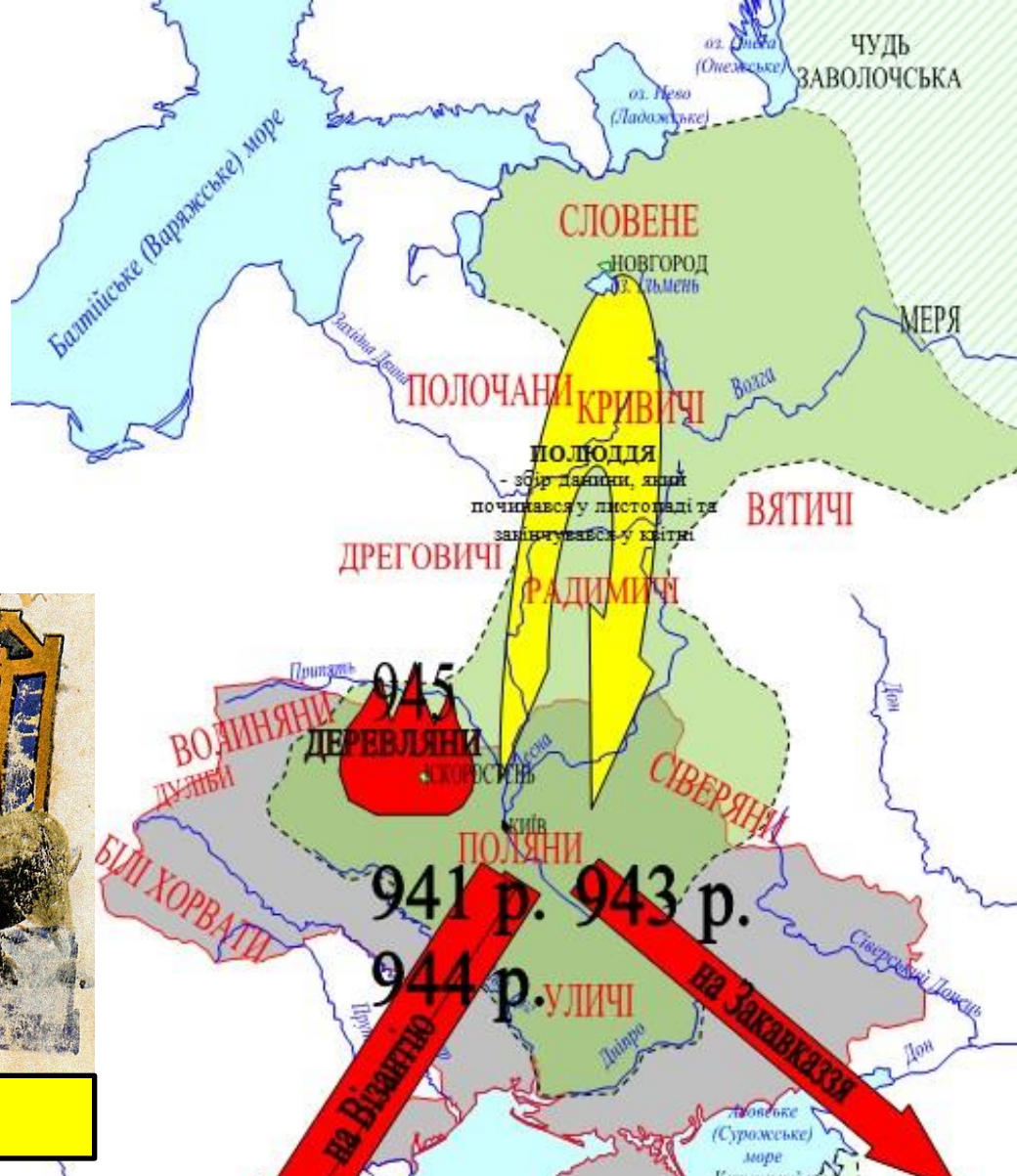
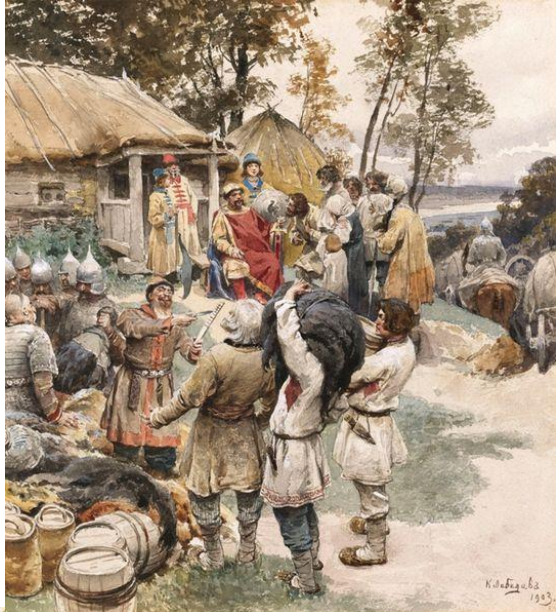

Похід на Константинополь.

Ігор (912 – 945 рр.)

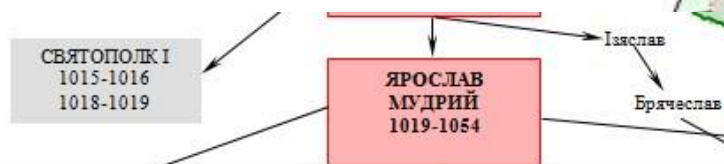

Похід на Константинополь.

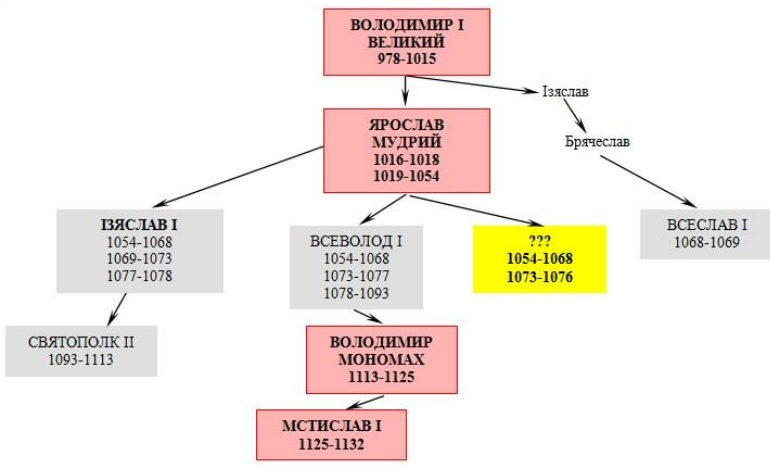
Ігор (912 – 945 рр.)

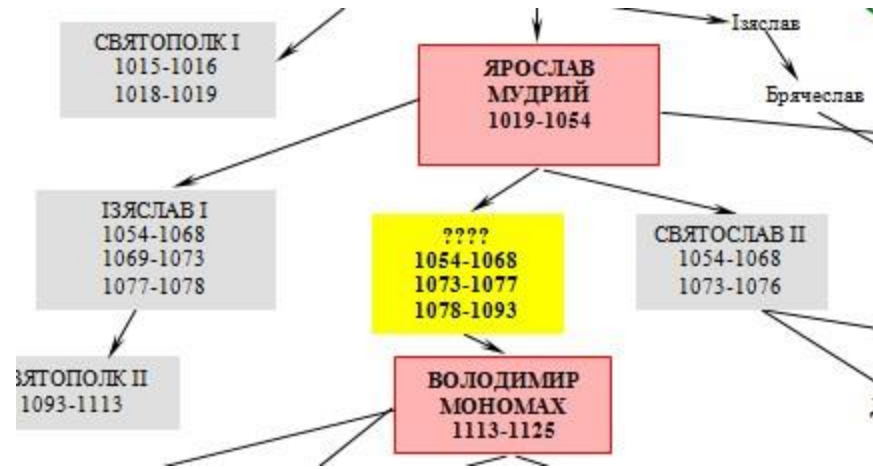

Ізяслав Ярославич
(1054-1068, 1069-1073, 1077-1078 рр.)

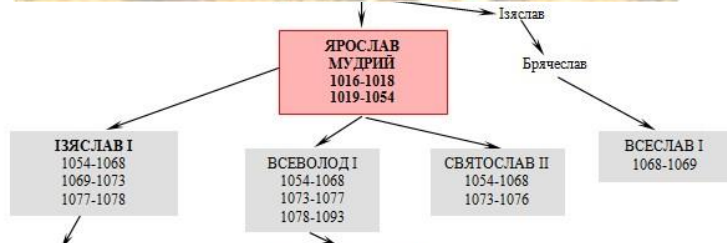
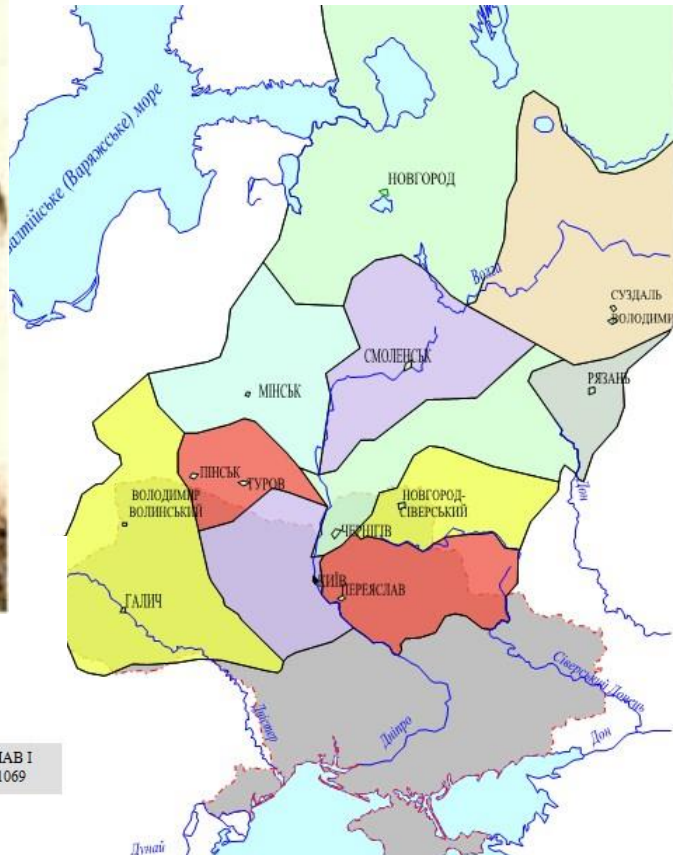
**Святослав Ярославич
(1054-1068, 1073-1076 гг.)**

**Всеволод Ярославович
(1054-1068, 1073-1077, 1078-1093 рр.)**

**Мстислав Володимирович
(1125 – 1132 рр.)**

**СЛОВО О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ,
ІГОРЯ СИНА
СВЯТОСЛАВА, ВНУКА ОЛЬГИ**
*підпер гори Угорські своїми залізними
полками, заступивши королеві дорогу,
зачинив ворота Дунаєві*

Ярослав Осмомисл (1153 — 1187 рр.)

Митрополит Київський та всієї Русі, перший митрополит слов'янського походження, оратор і письменник, церковно-політичний діяч давньої України.

Слово про Закон і Благодать

Митрополит Іларіон (1051 — 1055 рр.)

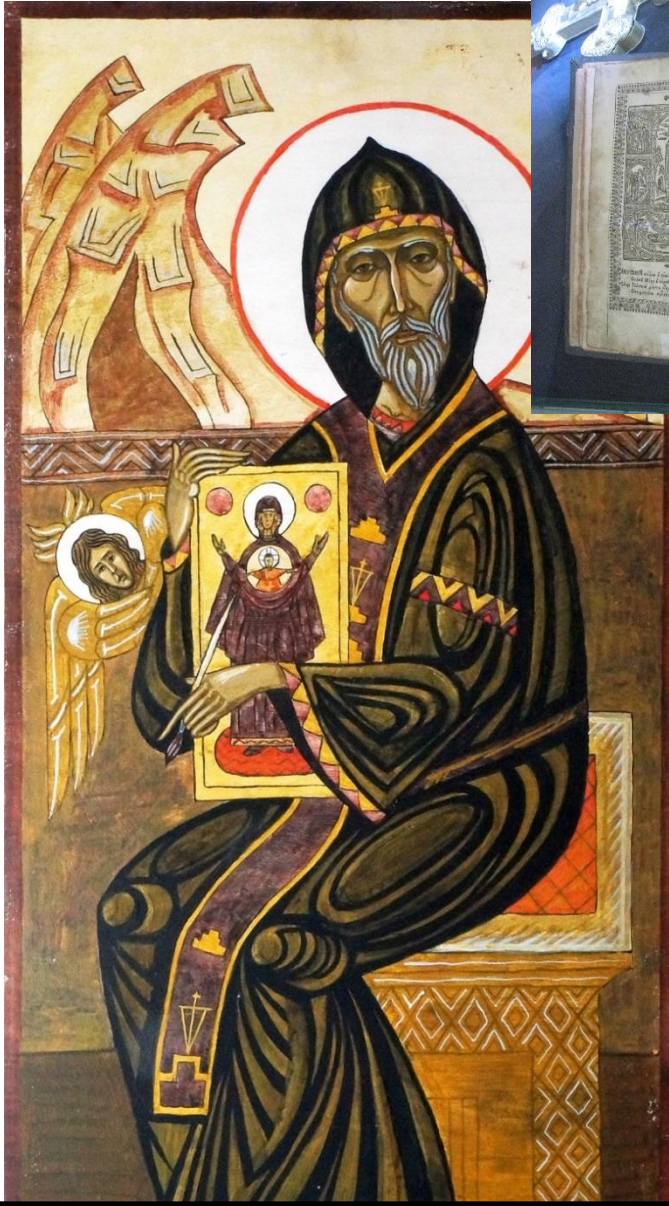

Успенський собор Києво – Печерської лаври

Антоній Печерський

**Києво-Печерський патерик —
збірка оповідань про ченців Києво-
Печерського монастиря, складено в
XIII столітті**

Іконописець Аліпій

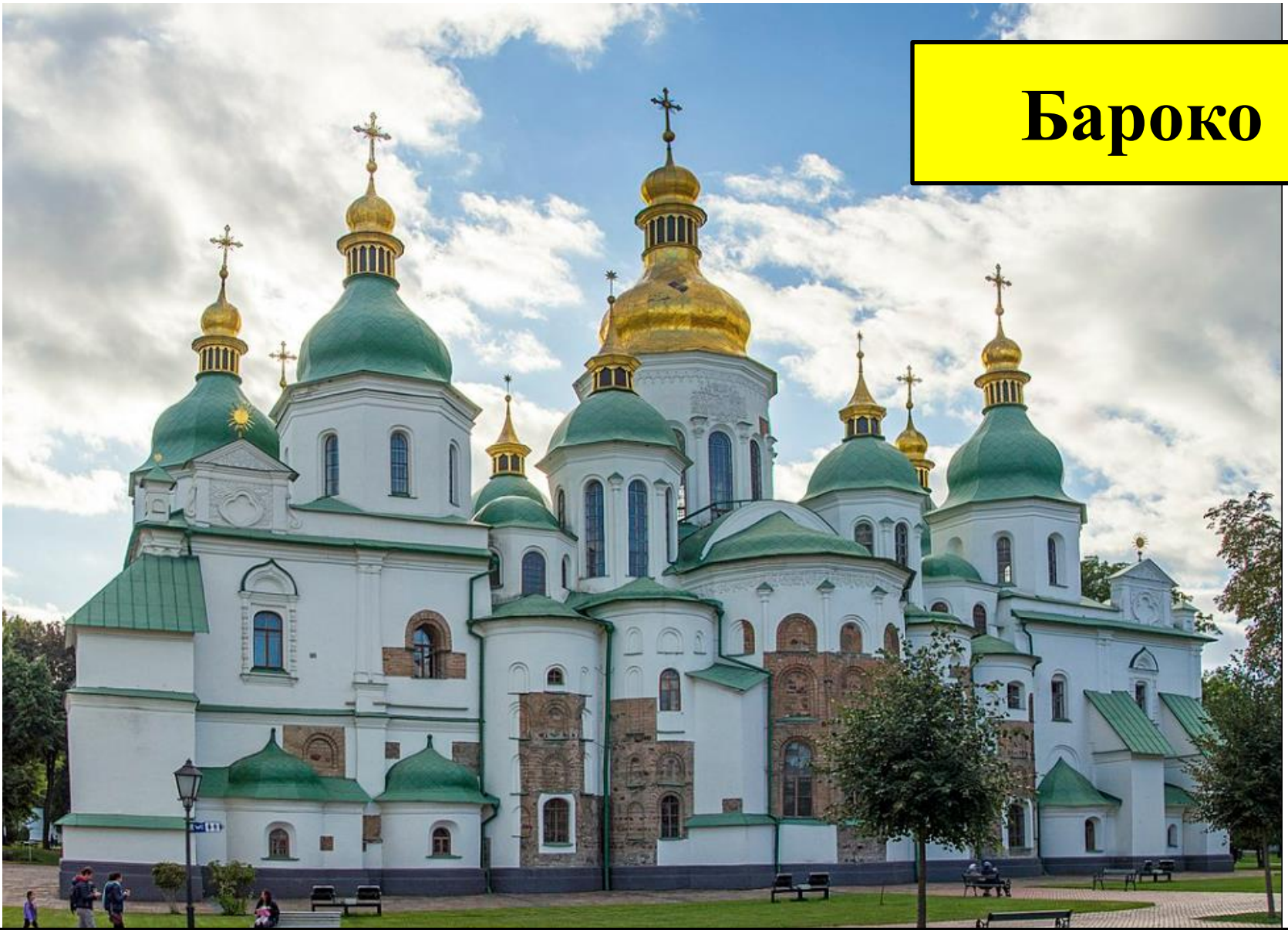
*Повість
минулих
літ*

Літописець Нестор

**ІСТОРИЧНО-
КУЛЬТУРНІ
ПАМ'ЯТКИ**

Бароко

Софійський собор у Києві.

Візантійський стиль

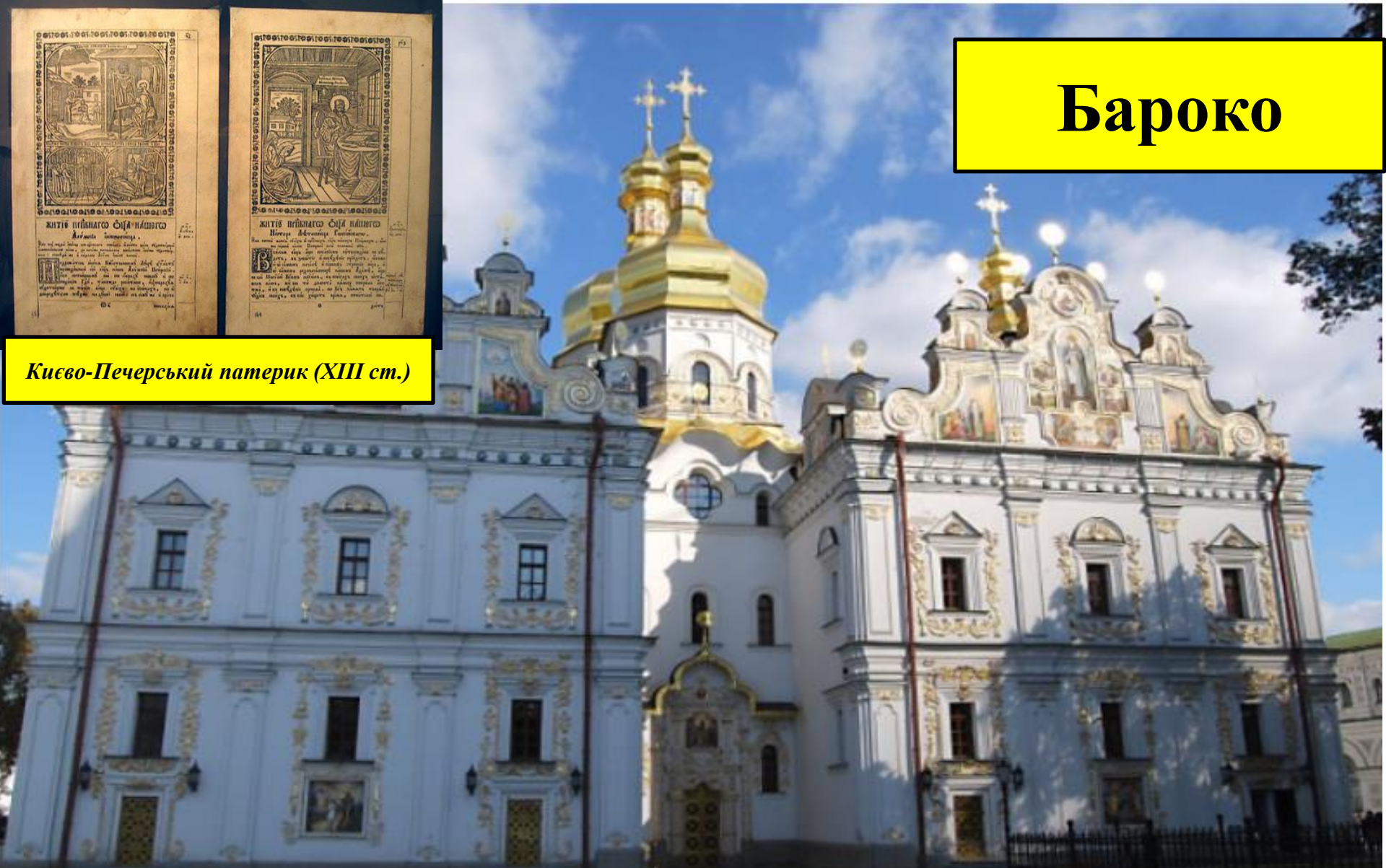
**Спасо-Преображенський собор в
Чернігові.**

Бароко

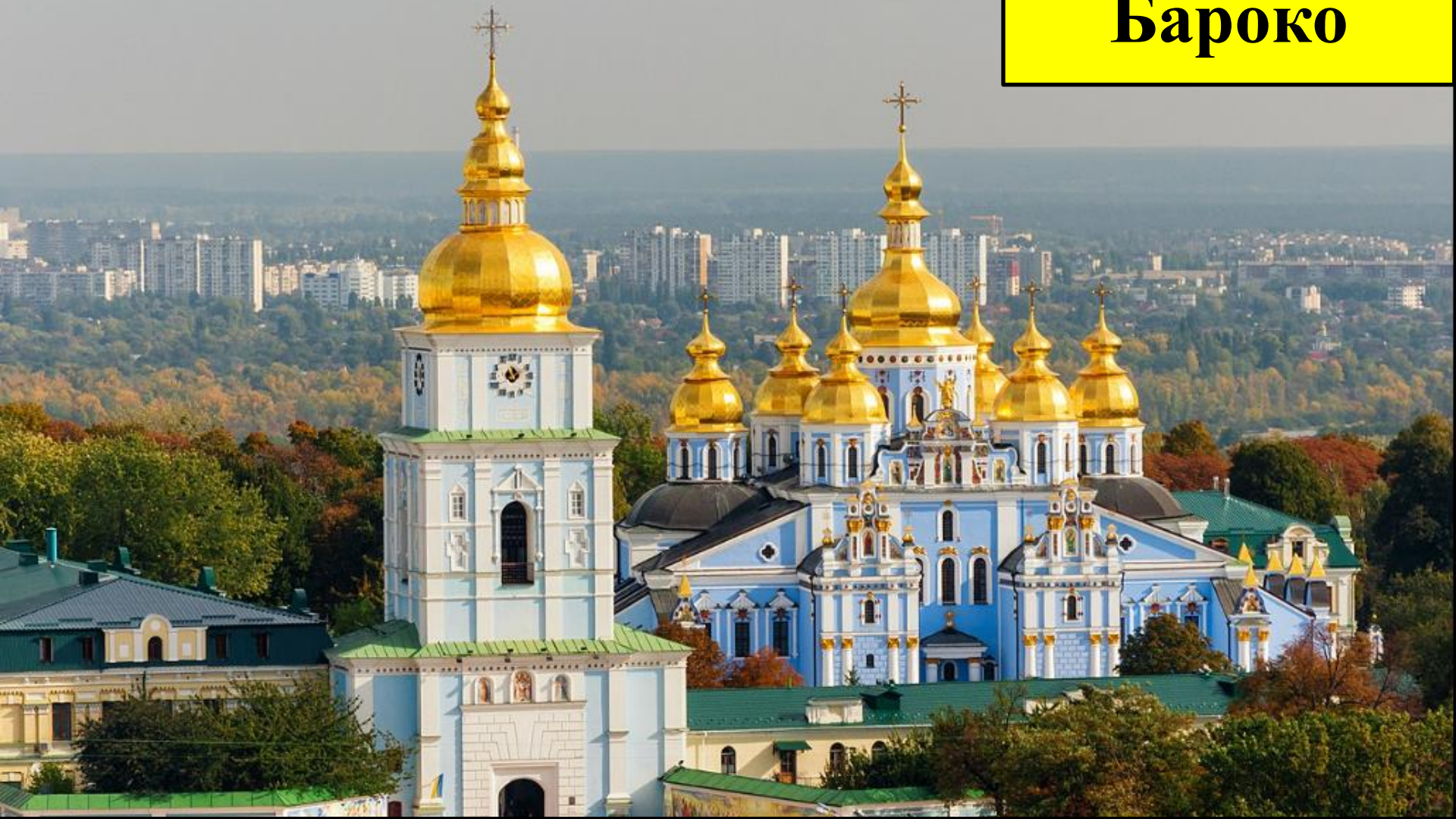
Києво-Печерський патерик (XIII ст.)

Успенський собор Києво-Печерської лаври.

Бароко

**Михайлівський Золотоверхий собор
Михайлівського монастиря в Києві.**

Бароко

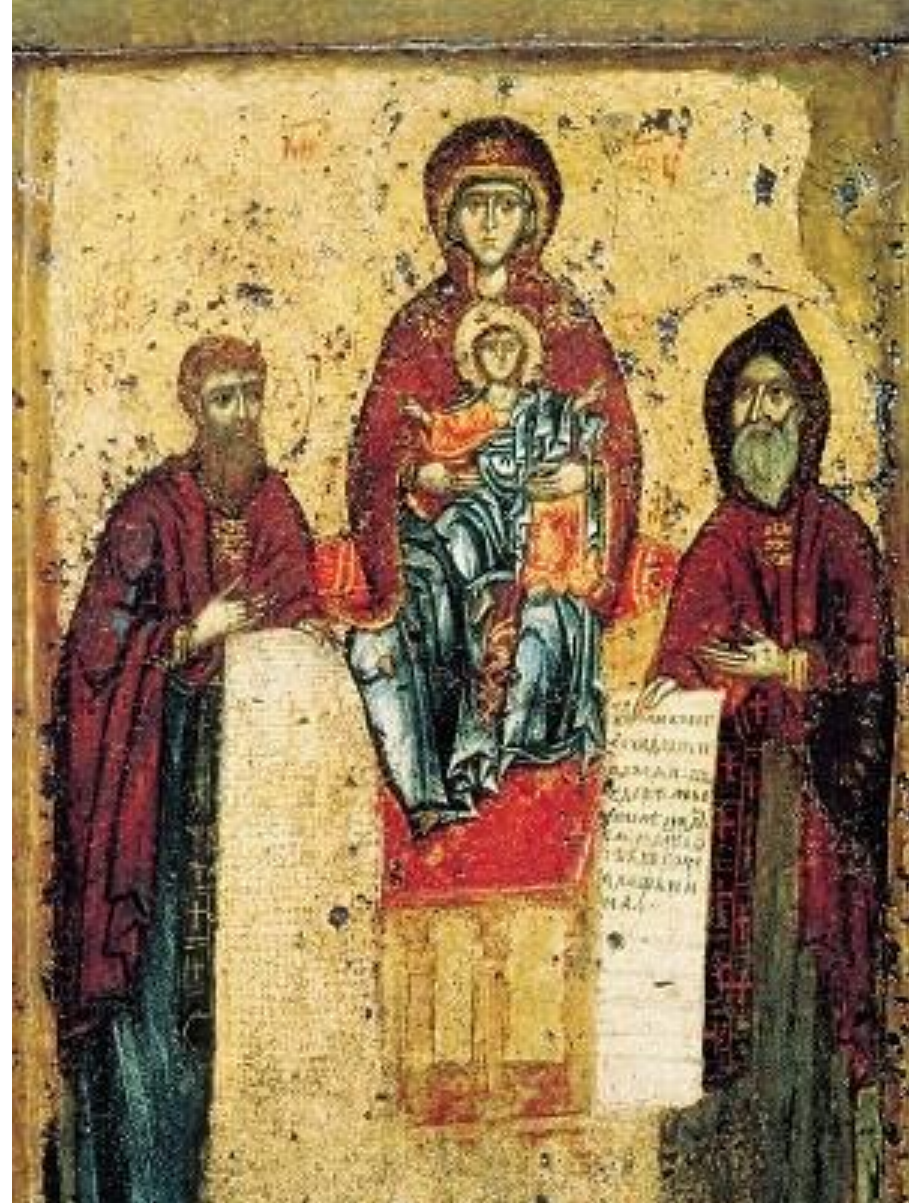

П'ятницька церква в Чернігові.

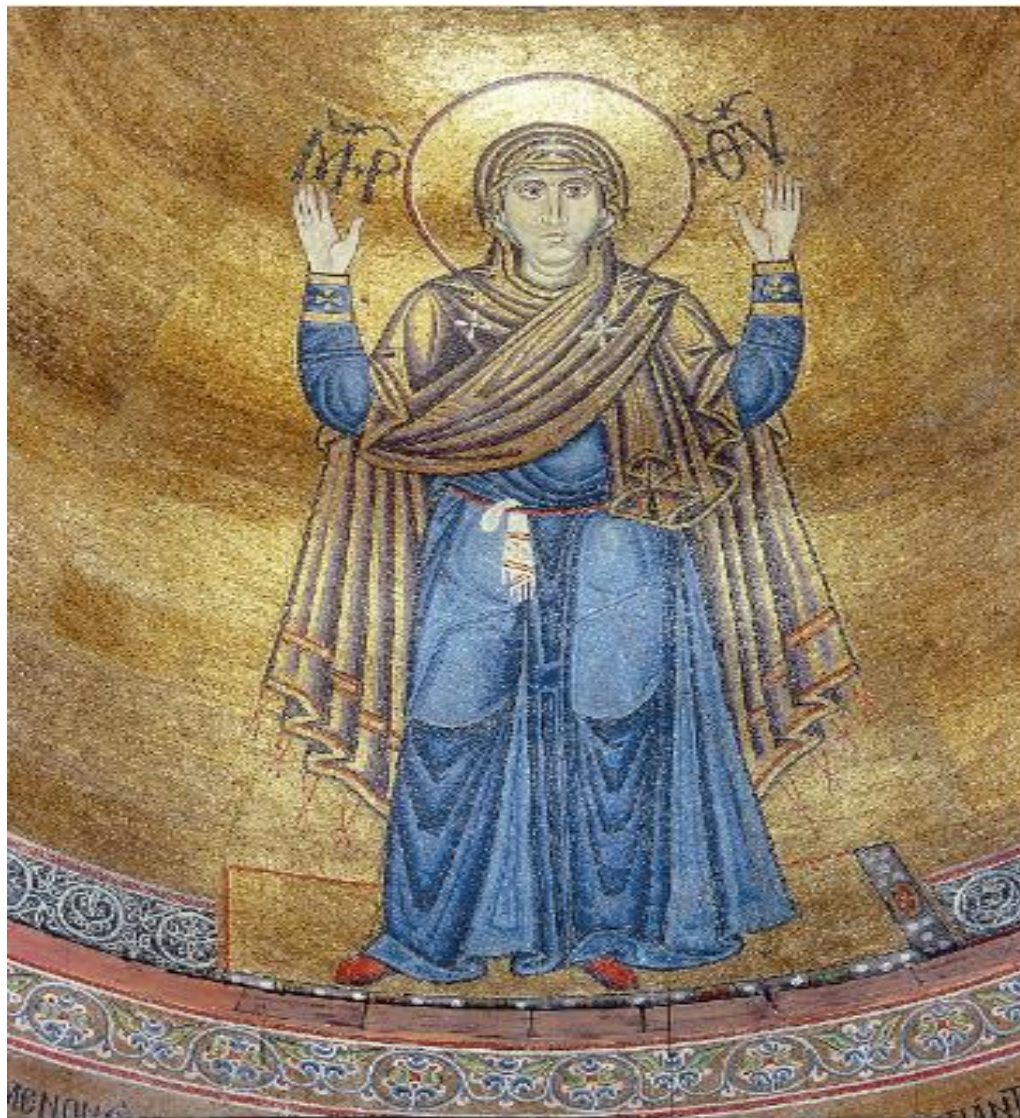
Вишгородська ікона Богородиці.

Свенська ікона Богородиці з Антонієм і Феодосієм Печерськими.

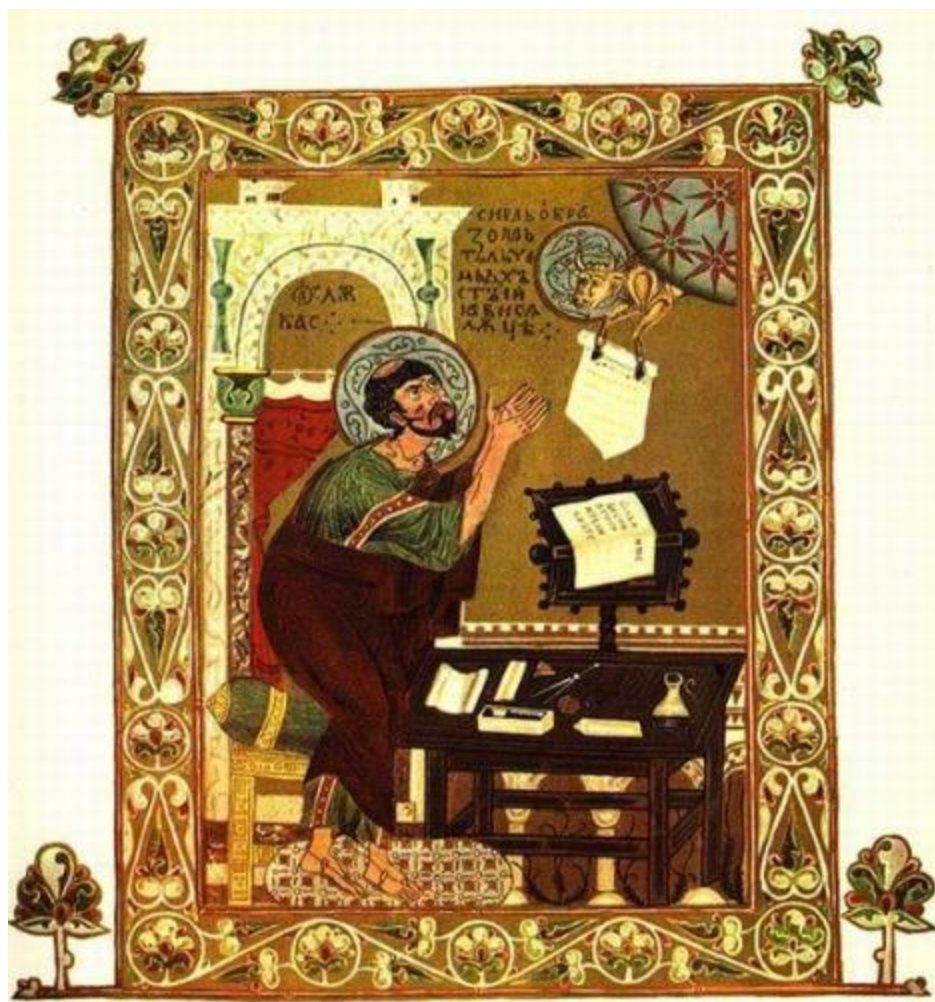

Мозаїка Богоматері Оранти із Софійського собору в Києві.

**Мозаїка Христа Вседержителя із
Софійського собору в Києві.**

**Євангеліст Лука. Мініатюра з
Остромирового Євангелія.**

**Родина князя Святослава Ярославича.
Мініатюра з «Ізборника».**